

Глава четвърта

ИНСТИТУТ НА ДИПЛОМИРАНИТЕ ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИ В БЪЛГАРИЯ

*„Умът е не само в знанието, но и в умениято да се прилага.“
Аристотел (384 – 322 г. пр. Хр.)*

Създаденият по закон Институт на дипломираните експерт-счетоводители в България (*Института*) започва своята дейност през есента на 1996 г. като правопреемник на *Асоциацията*. Благодарение на натрупания положителен опит в нейното ръководство и функциониране може да се каже, че преминаването към новата организационна форма става лесно и без каквито и да е проблеми или конфликти. За това помага и приемствеността в ръководните органи на двете организации, част от членовете на които са избрани отново. На основата на случващата се нормативна регламентация, за изминалите от тогава 25 години, Институтът, а с него и професията преминават през следните етапи на развитие:

I ЕТАП:

От създаването му до края на 2001 г., когато в сила влиза Законът за независимия финансов одит.

II ЕТАП:

До края на 2016 г., когато в сила влиза вторият Закон за независимия финансов одит.

III ЕТАП:

В наши дни.

ПЪРВИ ЕТАП НА РАЗВИТИЕ

*от създаването на Института
през 1996 г. до края на 2001 г.*

Институтът започва работа веднага след своето конституиране. Този първи етап завършва в края на 2001 г., когато е приет Законът за независимия финансов одит и който влиза в сила от началото на следващата година. Това е период, в който се издават редица подзаконови и други регулаторни актове, помагачи на професията да укрепне. *Проверката и заверката на годишните счетоводни отчети постепенно терминологично се насочва към по-правилното изразно средство независим финансов одит.* Дипломираните експерт-счетоводители и другите специалисти, които работят под тяхно ръководство, не просто проверяват, подписват и подпечатват отчетите. Те не проверяват дейността на счетоводството, каквато опростена представа често има в съзнанието на собствениците и ръководителите на предприятията. Чрез извършването на независимия одит в действителност се проверяват *твърденията за вярност*, направени от ръководството в годишния счетоводен отчет. Видимата страна на дейността на дипломираните експерт-счетоводители не е техният подпис и професионален печат, а в изразеното в одиторския доклад независимо мнение. Одитираният годишен счетоводен отчет във всички случаи е подписан и подпечатан, но доколко представянето в него е достоверно, може да се установи единствено от одиторските доклади. Работейки по този начин, дипломираните експерт-счетоводители помагат и за израстването на редица счетоводни и управленски кадри. Това са години, в които новите разбирания за финансовото управление, за данъчното планиране и облагане, за правилното годишно счетоводно приключване и за изготвянето на достоверни отчети все още не са повсеместно явление. Става дори така, че до известна степен със своите практически действия

дипломираните експерт-счетоводители изпреварват теоретичното ниво на преподаваните във висшите икономически училища счетоводно-правни знания.

През този период положителна роля изиграва дейността на международните одиторски вериги, които са създали свои дъщерни дружества в страната още от самото начало на промените. Те прилагат съвременен одиторски подход, основаващ се на *Международните одиторски стандарти* и допълнен с конкретните технически изисквания на фирмата. Тази положителна практика се възприема от работещите в тях, които по различни форми впоследствие разширяват приложението ѝ в страната. В края на 90-те години стопанската активност у нас нараства, в т.ч. чрез привличането и на по-значими чуждестранни инвеститори. Никой от тях не пристъпва към разговори за инвестиране, без да е наел своите юристи и счетоводни консултанти. Сред тях задължително има дипломирани експерт-счетоводители, за които се знае, че най-добре познават местните закони и се подчиняват на приетите професионално-етични норми. Към изпълнявания независим финансов одит се добавят редица дейности като предприватизационни счетоводни, данъчни, други проучвания, консултации и съвети, които не нарушават независимостта на дипломираните експерт-счетоводители.

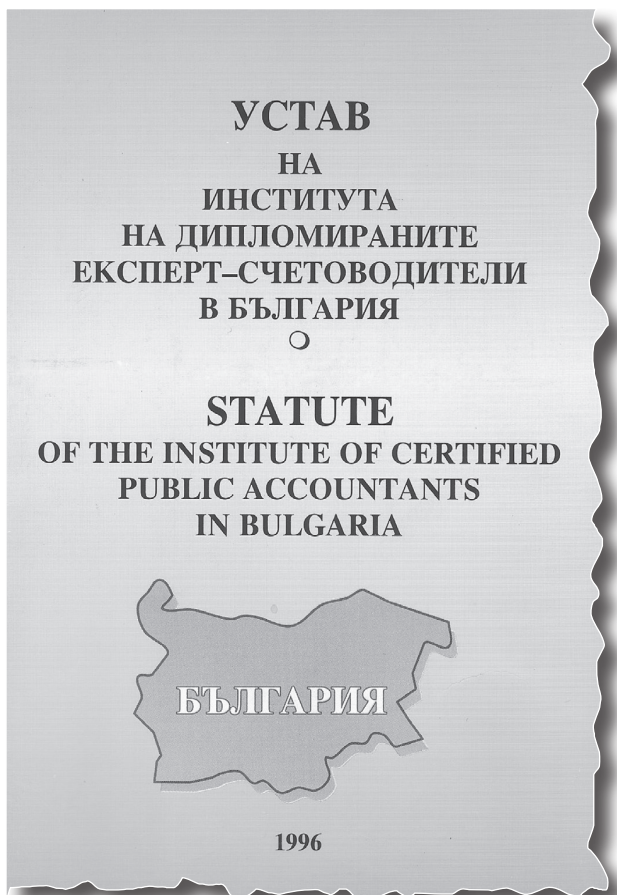
Често променящите се през този период данъчни закони, както и агресивността на органите на данъчната администрация и на финансовия контрол стимулират консултантската дейност на професията. Ролята на дипломираните експерт-счетоводители като данъчни консултанти и съветници се чувства осезателно, особено за по-малките търговски дружества. Извършването на независим финансов одит и издаването на одиторско мнение е без особено значение, когато за тях няма външни потребители. Но помощта в областта на текущото счетоводство при възникващи казуси, както

и по отношение на правилното счетоводно и данъчно приключване, която дипломираните експерт-счетоводители оказват на своите клиенти, е много полезна за тях. У нас, особено в по-малките градове, преобладава разбирането, че помощта, която професията оказва на счетоводителите, е от по-голямо значение, отколкото провеждането на независимия финансов одит. Много често се използва една форма за консултантска помощ, разговорно наречена *дълъг доклад*.¹ Той се изготвя и се издава, след като одитът е приключил и одиторското мнение към годишния счетоводен отчет е издадено. В този *дълъг доклад* дипломираните експерт-счетоводители допълнително анализират дейността на своя клиент, посочват допуснатите по-съществени слабости в счетоводната и в контролната система и по такъв начин насочват вниманието му към възможни подобрения.

През този период се правят чести промени в Закона за счетоводството, създават се нови и се преработват съществуващите Национални счетоводни стандарти (НСС). Прилагането на счетоводното законодателство се усложнява, тъй като в него, обосновано или не съвсем, се засилва влиянието на Международните счетоводни стандарти (МСС). Усеща се нагласата да се стигне дори до тяхното пряко прилагане в националната търговска и счетоводно-правна рамка. Попаднали в подобна обстановка, предприятията осезаемо имат нужда от знанията на дипломираните експерт-счетоводители. Стига се дори до спекулативното, макар и вероятно тогава неосъзнато като такова, разбиране за *международен одит*. Всъщност касае се до трансформиране на изготвените годишни счетоводни отчети на някои от най-значимите търговски, финансови, застрахователни и други дружества по реда на Закона за сче-

¹ Изготвянето на подобен доклад е задължително по реда на немското търговско законодателство. В англосаксонската практика се е наложил сходен подход чрез изготвянето на заключително Писмо до ръководството на одитираното предприятие.

товодството и НСС в такива по изискванията на МСС и на английски език. След това тези отчети бяха одитирани, съгласно изискванията на *Международните одиторски стандарти*, и предоставяни на съответните потребители във и извън страната.² Така или иначе, под една или друга форма, това беше период, през който дипломираните експерт-счетоводители трупяха много положителен опит в една активна стопанска среда. Присъщите за началните години конфликти с другите контролни органи, произтичащи преди всичко от тяхната недостатъчна подготовка в новите условия, постепенно затихваха. Авторитетът на професи-

2 През втората половина на 90-те години и началото на новия век изготвянето на два годишни финансови отчета на едно и също търговско дружество бяха практика не само у нас. Това се налагаше преди всичко от нуждите на капиталовите инвеститори, но се допълваше и от недоверието на чуждестранните инвеститори към местните счетоводни регулации. С особена сила това се отнасяше до страни като България, в която те много често се преплитаха с чисто данъчни изисквания. Европейският съюз реши този въпрос с приемането на Регламент (ЕО) 1606/2002 г. Съгласно неговите изисквания, считано от 2005 г., консолидираните финансови отчети на борсово регистрираните търговски дружества следва да се изготвят не по националните, а по Международните счетоводни стандарти. Българският законодател, най-вероятно поради неразбиране, прие това решение още от началото на 2003 г. и в много по-широк план. От друга страна, независимо че това решение не беше необходимо, то катализира изучаването и прилагането на една значително по-сложна счетоводно-правна материя. Водещи в това отношение бяха дипломираните експерт-счетоводители.

**Устав на
Института на
дипломираните
експерт-
счетоводители**

ПРОФЕСИОНАЛНО-ЕТИЧЕН КОДЕКС
НА
ДИПЛОМИРАНИТЕ ЕКСПЕРТ-СЧЕТОВОДИТЕЛИ

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият професионално-етичен кодекс (кодекса) регламентира:

- Основните цели и характерните особености на одиторската професия;
- Фундаменталните принципи на професионалното поведение на дипломираните експерт-счетоводители;
- Конкретни правила относно специфични въпроси, свързани с професионално-етични дилеми.

Основната цел на професионално-етичния кодекс е регламентирането на етични правила за поведение, спазването на които би гарантирало високо качество на професионалните услуги. Това от своя страна е свързано със задоволяване на обществените очаквания и нужди и води до укрепване на доверие то спрямо одиторската професия.

В основата на обществените нужди стои колективното добруване на хората и институциите, на които дипломираните експерт-счетоводители оказват услуги. Поради това, професионалната отговорност на одитора не е ограничена единствено до отделния клиент, а е ориентирана към обществото като цяло. Инвеститори, кредитори, клиенти, доставчици, данъчни власти, правителство и други обществени групи използват информацията от счетоводните отчети и се позовават на мнението, изразено в одиторските доклади.

Чрез придържане към изискванията на професионално-етичния кодекс се постига запазване и повишаване на общественото доверие преги всичко посредством:

- подобряване качеството на професионалните услуги;

ята укрепваше и непрекъснато растеше в очите на обществеността.

През този период *Институтът* развива активна организационна дейност, доколкото предстои неговото изграждане и утвърждаване като структура. Първата редакция на неговия *Устав* беше приета през 1996 г. и в него бяха отразени поставените пред професията съвременни изисквания.

Управителният съвет на *Института* разработва и приема мандатна програма за

**Извадка
от новия
Професионално-
етичен кодекс**

периода на своето управление 1996 – 1999 г., която успешно изпълнява. Ежегодно се провеждат общи събрания с разискване предимно на организационни въпроси и на отчетите на органите за управление. Урежда се въпросът за членството на *Института* в Международната федерация на счетоводителите (IFAC) чрез прехвърляне на членството от *Асоциацията*. След широко обсъждане през 1997 г. се приема нов *Професионално-етичен кодекс*, който подобно на *Устава* е съобразен със съвременните тенденции в международните регулаторни документи.

Работата по изготвянето на първите седем *Национални стандарта за проверка и заверка на годишни счетоводни отчети* е започнала още в *Асоциацията*. През лятото и есента на 1996 г. те са завършени, обсъдени и приети от Управителния съвет

на *Института*. При разработването им са взети предвид аналогичните изисквания на *Международните одиторски стандарти*, както и познатото на колегията Ръководството за одитиране. Във Въведението към тях е посочено, че използването на *Международните одиторски стандарти* в случаите, в които това не противоречи на националното законодателство, е допустимо. Нещо повече, тяхното прилагане се насърчава във всички случаи, за които все още няма издадени *Национални одиторски стандарти*. Така още от самото начало на дейността на *Института* се взема решение, че колегията следва да се подготви да работи по международно утвърдените принципи и правила на независимия финансов одит. Ръководството му е с ясното съзнание, че е въпрос на време, за да се стигне до пълното и самостоятелно законово уреждане на одита и приемането на *Международните одиторски стандарти* като единствено прилаганите в дейността на дипломираните експерт-счетоводители. В края на 1996 г. министърът на финансите със Заповед № 410/29.12.1996 г. утвърждава *Националните одиторски стандарти* и те са публикувани в бр. 1 от 1997 г. на Списание на Института на дипломираните експерт-счетоводители. Разбира се, има нещо символично, че това е неговият първи брой и той е посветен на методологията на независимия финансов одит.

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
МИНИСТЕРСТВО НА ФИНАНСИТЕ

ЗАПОВЕД

№ 410 от 29.12.1996 г.

На основание чл. 53, ал.3 от Закона за счетоводството /обн. ДВ, бр.4 от 1991 г., изм. и доп., бр.26 от 1992 г., бр.55 от 1993 г., бр.21, 33 и 59 от 1996 г./ и Протокола № 7/17.12.1996 г. на Управителния съвет на Института на дипломираните експерт-счетоводители:

УТВЪРЖДАВАМ:

Национални стандарти за проверка и заверка на годишните счетоводни отчети с въведение към тях, както следва:

- * Национален стандарт 1 - Същност, цели и принципи на одита.
- * Национален стандарт 2 - Приемане на одиторски ангажимент.
- * Национален стандарт 3 - Документация при одита.
- * Национален стандарт 4 - Планиране на одита.
- * Национален стандарт 5 - Първоначални проучвания при одита.
- * Национален стандарт 6 - Одиторски доклади относно счетоводния отчет.
- * Национален стандарт 7 - Изложения от ръководството.
- * Национален стандарт 8 - Грешки и злоупотреби в счетоводните отчети.

Националните стандарти влизат в сила за проверката и заверката на счетоводните отчети за 1997 г. и следващите години, с изключение на Национален стандарт 6, който се прилага и за проверка и заверка на отчети за 1996 година.

МИНИСТЪР:

/Д. Костов/
/п/

**Проф. д-р
Стоян Иванов
Дурин**

На 22.06.1999 г. се провежда редовното отчетно-изборно общо събрание, на което се одобрява дейността на ръководството през първия мандат, увеличава се съставът на Управителния съвет от пет на седем души и се избират новите негови членове. Това нарастване се дължи на непрекъснато увеличаващия се брой дипломирани експерт-счетоводители и на разширяващата се организационна дейност на *Института*, в т.ч. чрез регионалните организации.

Управителен съвет:

Председател: проф. д-р Стоян Дурин
Зам. председател: доц. д-р Живко Бонев
Членове: проф. д.ик.н. Михаил Динев
Димитър Желязков
проф. д-р Фаня Филипова
заменена през 2000 г. от д-р Антон Свраков
Иван Дочев
Бойко Костов

Контролен съвет:

Председател: Бойко Маринов
Членове: Веселина Петковска
д-р Христо Маврудиев

Дисциплинарна комисия:

Председател: Катя Драгийска
Членове: Цветомира Радева
Аксения Добазова
Богдана Джонова
Владо Попов

Новият Управителен съвет разработва своята Мандатна програма за периода до 2002 г., която из-

пълнява последователно. Нарасналият международен авторитет дава самочувствието на 16 ноември 1999 г. да се подготви обръщение към сродните институти от балканските страни с призив за създаване на Балканска федерация на одиторите и счетоводителите. Същата е връчена на среща, проведена на 19 ноември 1999 г. в Струга, Република Македония (сега Северна Македония). Като резултат впоследствие се създава регионалната организация Партньорство за развитие на счетоводството в страните от Югоизточна Европа (SEEPAD). В годините на съществуването на тази организация нашият *Институт* играе активна роля, главно чрез присъствието на Димитър Желязков като неин вицепрезидент, а в последствие и като президент.

През разглеждания период *Институтът* развива активно дейността си в следните основни направления:

- подпомагане на подготовката и организирането на приемни изпити за кандидати за придобиване на правоспособността дипломиран експерт-счетоводител;
- провеждане на редица дейности по повишаване на квалификацията на дипломираните експерт-счетоводители преди всичко чрез курсове, семинари, конференции и публикации.
- разработена е и е приета Концепция за изданието на *Института* на дипломираните експерт-счетоводители. Първи главен редактор на списанието става проф. д.ик.н. Михаил Динев. Той въвежда практика всеки брой на списанието да започва с *Редове на главния редактор*. В тях с особено майсторство на перото, синтезирано, но достатъчно ярко, се поставят редица основни или злободневни за развитието на професията теми. Първите

броеве на списанието са оформени по начин, близък до този, по който е било издавано списанието на *Института* на заклетите експерт-счетоводители. Желанието за приемственост и надграждане е изконно за всяка една професия. С течение на времето се променя оформлението на списанието, така че то да се доближава повече до съвременните тенденции в издателската дейност. Редица дипломирани експерт-счетоводители публикуват в списанието своите статии и други материали, свързани с развитието на професията у нас и в чужбина;

- завършена е разработката на 20 Национални одиторски стандарта, които са утвърдени и са публикувани до края на 2000 г. С това те стават основното професионално ръководство за провеждане на независимия одит в страната в следващите няколко години;
- оказва се активна законодателна инициативност и помощ на Министерството на финансите при обсъждане на промени в счетоводното законодателство. Разработват се и се внасят промени в Националните счетоводни стандарти, както и в някои други подзаконови нормативни актове;
- очертава се едно все по-успешно международно сътрудничество чрез участие в редица форуми, в т.ч. на XV Световен конгрес на счетоводителите през октомври 1997 г. в Париж;
- преведени са и са издадени на няколко пъти Международните счетоводни стандарти;
- през 2000 г., по инициатива на проф. д.ик.н. Димитър Спасов и с подкрепата на някои одиторски и търговски дружества, *Институтът*

организира фототипното издание на първата българска книга, посветена на счетоводството. Това е *Диплография или как се държат търговски книги* от Ст. и Хр. Караминкови, издадена в Цариград през 1850 г.;

- през 2001 г. в София е проведена Международна конференция, посветена на 70-ата годишната от началото и на 10-ата годишнина от възстановяването на професията у нас. По същия повод е издаден юбилеен сборник със значими разработки на някои от неговите членове. Нивото на теоретически знания в страната вече е несравнимо по-високо, за което заслуга има и колегията;
- работи се и фактически е подготвен за внасяне за обсъждане първият самостоятелен Закон за независимия финансов одит;
- разработен е и законопроект за нов Закон за счетоводството, който обаче поради изтичане на мандата на Народното събрание не е гласуван;
- към *Института* са създадени Комисии по тълкувателни становища по счетоводни и одиторски въпроси, чиито отговори са от значение за колегията през този период на уложняване на законодателството.

През 2001 г. датата 17 април е избрана от Общото събрание на Института за патронен празник на дипломираните експерт-счетоводители в България. Нека да си припомним, че това е датата на публикуване в Държавен вестник на Закона за *Института* на заклетите експерт-счетоводители през 1931 г. Приемствеността в професията е очевидна, а запазването на традициите е гаранция за бъдещо развитие. С това се поставя началото на ежегодни чествания на

празника, които през следващите години се провеждат под различни форми и със съдействието на отделни регионални организации извън София – Пловдив, Варна, Русе, Бургас.

В резултат на все по-голямата зрялост на професията и връщане към традициите в *Института* се въвежда полагането на одиторската клетва от неговите членове. С приемането на Закона за независимия финансов одит, който влиза в сила от 1 януари 2002 г., полагането на клетва и подписването на клетвен лист е възприето като законово изискване със следния текст:

Заклевам се в силата на познанието и законността, че ще изпълнявам добросъвестно, независимо, отговорно, безпристрастно и с професионална компетентност задълженията си като регистриран дипломиран експерт-счетоводител. Ще се ръководя от законите на Република България, приетите професионални одиторски стандарти и етичните норми и принципи на поведение, утвърдени от Института на дипломираните експерт-счетоводители. При нарушаване на тази клетва да бъде санкциониран с нормите на закона и професионално-етичните норми на Института на дипломираните експерт-счетоводители.

Първото тържествено полагане на клетвата от членовете на Института е на 11 януари 2002 г. в Националния дворец на културата пред Негово светейшество Българския патриарх Максим.

Още през 1998 г. е започнала усилена работа за осигуряване на собствен офис на Института, което е свързано с осигуряване на средства и намиране на подходяща сграда на удобно и централно място. Доброто сътрудничество с Министерството на финансите е дало възможност *Институтът* временно да ползва няколко негови помещения. Това, разбира се, не удо-

влетворява нарасналите нужди и авторитет на професията. Положени са много усилия и трудът в крайна сметка се увенчава с успех. Първоначално е закупен по-малък офис в деловия център на столицата. Той твърде скоро става тесен и през 2001 г. е придобит и втори, по-голям офис, отново в централната част на града. Извършен е ремонт и са обзаведени значително по-големите и удобни площи. Управителният съвет провежда своето последно за мандата си заседание в края на лятото на 2002 г. за първи път в този офис. В това има нещо символично, свързано както с успешно изпълнения мандат, така и с увереност за бъдещо развитие на новото ръководство.

*Полагане на
клетвата в
НДК, гр. София*

От съществено значение е, че през този етап професията започва да се разширява чрез навлизането в нея на все по-млади хора. През първите години дипломирани експерт-счетоводители обикновено ставаха главни счетоводители с продължителен счетоводен стаж. В началото на новия век се увеличава броят на кандидатите сред хората под средната възраст, стажували при утвърдени дипломирани експерт-счетоводи-

**Офис на ИДЕС
на ул. „Искър“
№ 22, втори
етаж**

парт-счетоводители, изключителното право да заверяват годишните счетоводни отчети. Този процес води до окрупняването на редица индивидуални практики, особено в по-големите градове. С това се дава възможност да бъдат успешно обслужвани и по-значими клиенти, което дотогава е било приоритет на международните одиторски вериги. От своя страна бизнесът е разбрал потребността от независимия финансов одит и консултантската помощ, предоставяна му от дипломираните експерт-счетоводители. Изпълнителната власт и съдебната система също са признали техния принос за правилното протичане на процесите по промяната на собствеността и ефективното финансово управление на търговските дружества. Институтът е получил своето пълно международно признание и негови членове са делегати на различни авторитетни форуми в Европа. Така, само 10 години след възстановяване на професията, българските експерт-счетоводители имат готовност да посрещнат нарастващите световни и европейски изисквания към нея.

тели. След някои законодателни допълнения започва регистрирането на специализирани одиторски предприятия. Те имат самостоятелен статут, собствен печат и наред с индивидуално практикуващите професията дипломирани експерт-счетоводители, изключителното право да заверяват годишните счетоводни отчети. Този процес води до окрупняването на редица индивидуални практики, особено в по-големите градове. С това се дава възможност да бъдат успешно обслужвани и по-значими клиенти, което дотогава е било приоритет на международните одиторски вериги. От своя страна бизнесът е разбрал потребността от независимия финансов одит и консултантската помощ, предоставяна му от дипломираните експерт-счетоводители. Изпълнителната власт и съдебната система също са признали техния принос за правилното протичане на процесите по промяната на собствеността и ефективното финансово управление на търговските дружества. Институтът е получил своето пълно международно признание и негови членове са делегати на различни авторитетни форуми в Европа. Така, само 10 години след възстановяване на професията, българските експерт-счетоводители имат готовност да посрещнат нарастващите световни и европейски изисквания към нея.

ВТОРИ ЕТАП НА РАЗВИТИЕ

от началото на 2002 до края на 2016 година

Десетгодишната успешна практика, съпътствана от неизменните за подобни случаи слабости на възстановената одиторска професия в България, води до следващ етап на нейното законодателно уреждане. На 9 ноември 2001 г. Народното събрание приема Закон за независимия финансов одит, който влиза в сила от 1 януари 2002 г. С това е постигнато необходимото законодателно разделяне на счетоводната и на одиторската професия, с което напълно се отговаря на добрата международна практика. В независимия финансов одит вече настъпва период, в който той трябва да докаже, че е съизмерим с постиженията в развитите европейски държави, тъй като са започнали преговори страната ни да стане пълноправен член на Европейския съюз.

Законът за независимия финансов одит като самостоятелен нормативен акт дава възможност за много по-пълното уреждане на професията. Определени са учебните дисциплини, които кандидатите за получаване на правоспособността следва да са изучавали при получаване на своето висше образование. Диплома за дипломиран експерт-счетоводител се получава след успешното полагане на 4 изпита – счетоводство, търговско право, независим финансов одит, данъци и социално осигуряване. Преди полагането на изпита по независим финансов одит кандидатите следва да имат тригодишен стаж като помощник-одитори, който е част от общо изискуемия професионален стаж.

Внесени са редица нови изисквания, права и отговорности към дипломираните експерт-счетоводители. До изключителното право за упражняването на професията вече се стига в два етапа. След придобиване на правоспособността дипломиран експерт-счетоводител правото за подписване и подпечатване на одиторски

доклад получават регистрираните одитори. Това са тези, които освен получената правоспособност и членството в Института, имат тригодишен одиторски стаж, полагат клетва и подписват клетвен лист.

Съгласно закона значително по-пълно са регламентирани органите на Института. Предвижда се ред за взаимно признаване на дипломите на сродни професионални организации от чужбина. Ясно се вижда, че напред могат да продължат само тези, които поддържат квалификацията си със задълбочени познания по международните регулаторни изисквания. Дипломираните експерт-счетоводители, които са придобили правоспособността си до 31 декември 2001 г., могат да продължат дейността си като регистрирани одитори, но само след получаване на сертификата от Института. За целта всички те следва да преминат курсове за повишаване на квалификацията по Международни одиторски и Международни счетоводни стандарти. През 2002 г. са организирани редица курсове, през които преминават всички членове на Института. Изключение е направено само за тези немногобройни дипломирани експерт-счетоводители, които работят в международните одиторски вериги. Презумпцията е, че те познават добре и винаги са работели по международните регулаторни счетоводни и одиторски изисквания. Освен това в Закона за независимия финансов одит е предвидено финансовите одити за отчетната 2003 г. и след това да бъдат извършвани не по реда на Националните, а по изискванията на Международните одиторски стандарти. Този срок е предвиден, за да може всеки практикуващ да се подготви и да докаже своята квалификация. С това извършването на независимия финансов одит в нашата страна се подчинява изцяло на международните професионални регулации. Вероятно с това професията става една от малкото в страната, за които това се определя не като предимство, а е законово задължение.

След изтичането на два мандата като председател на Управителния съвет – от 1996 до есента на 2002 г. проф. д-р Стоян Дурин не може да бъде повече такъв. Това е човекът, който по общо мнение е не само вдъхновителят, но и основният двигател на всички процеси по възстановяването и първоначалното развитие на професията. Изказана му е искрена благодарност за всичко това, а през 2011 г. е обявен за почетен председател на Института на дипломираните експерт-счетоводители. През 2012 г. проф. д-р Стоян Дурин е отличен от президента на републиката с медал „За заслуга“. Той му е връчен за значителния му принос в областта на счетоводството и независимия финансов одит.

Церемония по връчване на почетен медал на проф. д-р Стоян Дурин за значителния му принос в областта на счетоводството и независимия финансов одит

На отчетно-изборното събрание през есента на 2002 г. са приети новите органи за управление, които, съгласно Закона за независимия финансов одит, са повече от предишните. Така Дисциплинарната комисия става Дисциплинарен съвет. Освен това са създадени новите Съвет по професионална етика и Съвет за контрол по качеството на одиторските ус-

**доц. д-р Симеон
Първанов
Милев**

луги. По този начин управленската структура на Института става адекватна на тези на професионалните институти за независим финансов одит в страните от Западна Европа. Избрани са следните органи за управление:

Управителен съвет:

Председател: доц. д-р Симеон Милев
Зам.-председател: Димитър Желязков
Членове: Гаврил Гаврилов
Васко Райчев
Бойко Костов
Маргарита Добрева
Аксения Добазова
Стефан Ненов

Контролен съвет:

Председател: Татяна Нановска
Зам.-председател: Емил Евлогиев
Членове: Стефка Илиева
Татяна Конакчиева
Георги Георгиев

Дисциплинарен съвет:

Председател: Владо Попов
Членове: Цветомира Радева
Асен Димов
Виолета Михайлова
Златка Дженева
Мариана Михайлова
Тодор Кръстев

Съвет по професионална етика:

Председател: проф. д-р Фаня Филипова

Членове: Маргарита Атанасова
Стефан Корадов
доц. д-р Николай Орешаров
Дорета Тевекелиева

**Съвет за контрол по качеството
на одиторските услуги:**

Председател: Николина Ганчева
Членове: Асен Китов
проф. д-р Бойчинка Йонкова
Георги Дочев
Даринка Игнатова
Димитър Базлянков
Николай Колев
Снежанка Калоянова
Стефан Дамянов

През този мандат е подписан договор за сътрудничество между Института и Националния съвет на експерт-счетоводителите на Италия (CNDC).

След подписването на този договор през ноември 2003 г. Институтът прави две представяния на възможностите за развитие на италианските инвеститори в България. На срещата с бизнеса в град Таранто присъстват 90 души, а на тази във Виченца – 160. Издадена е книга на италиански и на английски език, която дава пълна и много ценна информация на потенциалните инвеститори в нашата страна. За съжаление, тези контакти с италианската организация не се развиват в бъдеще.

*Размяна на
подписаните
екземпляри
на договора*

Пред професията е поставен един изключително важен въпрос и през този мандат започва неговото нелесно решаване. Навсякъде тази професия е саморегулираща се, но това не означава, че тя не бива да бъде контролирана. Точно с цел защита на интересите не само на дипломираните експерт-счетоводители, но и на бизнеса и на обществото като цяло действат предпазните механизми, които се осъществяват чрез представителните професионални организации. За нас това е Институтът на дипломираните експерт-счетоводители. Въпросът с контрола е толкова по-значим, когато се касае до качеството на предоставяните услуги на клиентите. Това не е лесен въпрос, защото да контролираш нещо, означава най-малкото да умееш да го правиш много добре. Наложилите се традиции до началото на ХХI век в развитите страни гарантират, че е напълно редно това да се прави от самите професионални организации. В отделните държави са създадени различни модели и всички те работят. Към този опит се насочва и българският *Институт*. С въвеждане на *Правилата за контрол по качеството на одиторските услуги* се поставя началото на реалните регулярни проверки върху дейността на регистрираните одитори и техните специализирани одиторски предприятия. Първоначалният вариант на тези правила е разработен с помощта на ръководещия този контрол във френската професионална организация на одиторите Мишел Дерие. Впоследствие този първоначален вариант се доразвива на база на ползването и на друг външен опит с активното участие на председателите и на всички членове на съвета през годините. Огромните корпоративни и одиторски скандали в САЩ от началото на хилядолетието обаче стават причина законодателната власт първо в тази страна, а в последствие и в Европейския съюз да приеме значително по-строги мерки.

Друг значим резултат през този период от развитието на професията у нас е първият редактиран пре-

вод на български език на Становища за одит и етика 2001 г.¹ В тази обемиста книга от 807 стр. се включват Етичният кодекс на професионалните счетоводители, пълната кодификация на Международните одиторски стандарти и Изложенията за международна одиторска практика и някои други регулации на Международната федерация на счетоводителите. Издадена през 2003 г., книгата фактически обединява всички международни регулаторни актове, по които следва да работят българските дипломирани експерт-счетоводители при извършването на независимия финансов одит и свързаните с него одиторски услуги. С това тя става ръководство за работа на всеки дипломиран експерт-счетоводител и регистриран одитор, което след всяка промяна или допълнение периодично се преиздава до наши дни.

През този период се правят няколко недостойни опити от страна на професионалната организация Association of Chartered Certified Accountants (ACCA) придобитите от техните образователни програми дипломи да бъдат признати наравно с тези на получените правоспособността на дипломирани експерт-счетоводители по реда на българското национално законодателство. Независимо от този, дори до известна степен политически натиск ръководството на *Института* не се поддава, тъй като това са напълно различни учебни програми, дипломи и съответно правоспособности.

В резултат от необмислените постъпки на някои

1 2001 IFAC Handbook of Auditing and Ethics pronouncements, New York. Преводът е извършен от професионални преводачи, работещи в специализирани одиторски предприятия, след което е редактиран на разбираем български език от дипломирани експерт-счетоводители. За съжаление, през последните години буквалните преводи на международните счетоводни и одиторски регулации от английски на български език, които все повече се усложняват, изместиха разбираемите. Една уважавана професия следва да бъде вискателна към изразните средства, които използва в своите доклади, защото те стават публично достояние.

**проф. д-р
Михаил Динев
Петров**

колеги, без това да се е приемало от повечето членове като необходимост, Управителният съвет решава да подаде своята колективна оставка през есента на 2004 г. В интерес да бъде смекчено безсмислено създаденото напрежение сред колегията тя е приета и на извънредното общо събрание през същата година е избран нов Управителен съвет. За председател е избран проф. д.ик.н. Михаил Динев, а за зам.-председател – проф. д-р Бисер Славков.

Проф. д.ик.н. Михаил Динев е избран за втори мандат като председател през 2007 г., а за зам.-председател – Васко Райчев. По повод на неговата 75-годишнина и за изключително големи заслуги в областта на финансово-контролната система президентът на републиката връчва на проф. д.ик.н. Михаил Динев орден *Стара планина втора степен*.

От създаването на *Института* са изминали повече от 10 години. Професията напълно се е утвърдила и организационните проблеми, които са възниквали, са останали в миналото. Създадените въз основа на Закона за независимия финансов одит съвети са укрепнали и самостоятелно изпълняват възложените им задачи. Организационният живот на колегията се е прехвърлил основно към регионалните организации. Регулярно се провеждат различни ефективни форми за повишаване на квалификацията. Всички членове на Института ежегодно отчитат своите изпълнени ангажменти и поддържането на квалификацията си. Управителният съвет продължава да поддържа традиционно добрите си отношения с Министерството на финансите. Към тях следва да се добавят БНБ, Комисията за финансов надзор, Сметната палата, различните представителни организации на банките, застрахователите, бизнеса и др. Международните изяви вече са станали добра традиция, увеличават се професионалните издания, провеждат се самостоятелни или се взема участие в конференции на други организации.

Продължава традицията с издаването на списанието на ИДЕС. Както посочихме, то се явява продължител на традициите от времето до 1948 г., когато Институтът на заклетите експерт-счетоводители е имал свой периодичен печатен орган. Публикациите в списанието са насочени към теоретични и практически въпроси в областта на счетоводството, одита, данъчното облагане и финансовия анализ. През годините в състава на Редакционния съвет са извършвани редица промени. Главните редактори винаги са утвърдени професори, които с помощта на своите колеги успяват да привлекат редица успешни и помлади автори. Със свои публикации са представени и известни в професията чуждестранни имена. От 2013 г. **Списание ИДЕС** се издава само в електронен формат. Достъпът до него е свободен за всички заинтересовани читатели. Списанието е индексирано и реферирано в **RePec**, **Google Scholar** и **EBSCO**. Много години неизменен отговорен редактор е Цветелина Василева, след което нейното място заема Цветелина Митева.

През 2007 г. е издаден първият Годишник на ИДЕС. Така се дава възможност за ежегодното публикуване на по-значими разработки в областта на финансовото управление, счетоводството, одита и данъчното облагане. През годините в Годишника са представени редица интересни материали както на университетски преподаватели, така и на практики в посочените по-горе области. През 2012 г. съвместно със Сметната палата и Института на вътрешните одитори е издаден сборникът **Одитът в България**. За съжаление, поради липса на подходящо място, в *Института* не се развива библиотечна дейност. В сградата на *Института* е организирана малка книжарница, която е в помощ както на неговите членове, така и на кандидатите за дипломирани експерт-счетоводители.

**Бойко
Стойчев
Костов**

Отчетно-изборното общо събрание през 2011 г. избира за председател на *Института* Бойко Костов. За първи път са предвидени и съответно избрани двама зам.-председатели – Васко Райчев и Емил Евлогиев.

На следващото отчетно-изборно общо събрание на *Института* през 2014 г. Бойко Костов е избран за втори мандат за председател. Заместник-председателите вече са трима – Валя Йорданова, Емил Евлогиев и Велин Филипов. Това съответства както на непрекъснатото нарастващата численост на организацията, така и на повишаващите се отговорности към нейното управление.

През този етап една добра традиция става провеждането по повод професионалния празник 17 април на ежегодни конференции с международно участие, въз основа на които са издавани сборници с изнесените доклади. При това за известно време домакини на тези конференции или конгреси е не само *Институтът* с неговото седалище в София, но и някои от по-големите регионални организации. През април 2003 г. във Варна е проведена конференция с международно участие от Сърбия и Молдова на тема: *Предизвикателствата пред счетоводството и одита в началото на двадесет и първи век*. През април 2004 г. в Русе е проведена Международна конференция на тема: *Началото на 21 век – доверие в почтеността на одитори и счетоводители*. На конференцията участват Жак Потдевен – вицепрезидент на FEE, представители на сродни професионални организации от Румъния, Сърбия, Черна Гора, Словакия и Италия.

На 18 и 19 април 2005 г. в София се провежда Четвърти конгрес на *Института* с международно участие на тема: *Устойчиво икономическо развитие: ролята на счетоводството и одита* под патронажа на президента на Република България Георги Първанов. В работата на конгреса участват представители на АССА, FCM, FIDEF, както и на сродни професионални

организации от Франция, Италия, Румъния, Сърбия, Турция, Република Сръбска и Тунис. По време на конгреса е подписан актуализиран договор за сътрудничество с френските професионални организации.

На 17 април 2006 г. в Бургас се провежда Международна конференция на тема: *Влияние на присъединяването на България към ЕС върху одиторската професия и обучението по счетоводство и одит*. Темата съответства на дневния ред в страната – очаква се от 1 януари 2007 г. тя да бъде приета за член на Европейския съюз. Петият конгрес на Института с международно участие се провежда в София на 12 и 13 декември 2006 г. Темата на конгреса е Визия за европейското счетоводство и одит. Присъстват 16 чуждестранни представители на сродни професионални организации.

Новите предизвикателства пред страната ни налагат насочването на вниманието към регулациите на Европейския съюз и новосъздаващите се държавни надзорни органи над дейността на професията. На 12 ноември 2007 г. в София се провежда кръгла маса на тема: *Професията на българските одитори в светлината на директивата за законовия одит на Европейския парламент*. Шестият конгрес на *Института* с международно участие се провежда на 17 и 18 ноември 2008 г. в София. Темата на Конгреса е *Публичен надзор и публичен интерес*, което отново отговаря на актуалните въпроси на деня. По традиция на Конгреса присъстват редица представители на сродни професионални организации от Франция, Канада, Сърбия, Румъния, Турция и др. За първи път присъства и председателят на новосъздадената от парламента Комисия за публичен надзор над регистрираните одитори (КПНРО).

На 18 април 2011 г. в София се провежда Седмият конгрес на ИДЕС с международно участие на тема

Ролята на регистрираните одитори за издигане доверието в българската икономика. На 21 февруари 2012 г. в София е организирана дискусия по някои от европейските директиви с участие на представители на Института, КПНРО, Европейската комисия, ФЕЕ и ICAEW. На 16 и 17 април 2013 г. в София се провежда *Стратегически форум на счетоводната и одиторската професия.*

През 2015 г. на 16 април се провежда Национална конференция на тема *Одиторската професия в контекста на новото европейско законодателство.* Отново присъстват редица чуждестранни гости, в т.ч. от ръководните органи на европейските професионални организации. Дискутирани са проблемите на професията в контекста на последните директиви на Европейския съюз, отнасящи се за счетоводството и одита. Обсъжда се и функционирането на Института в променящата се обстановка.

Във връзка с настъпилния троен юбилей – 85 години от основаването на *Института* на заклетите експерт-счетоводители, 25 години от възстановяването на професията и 20 години от създаването на *Института* на 15 април 2016 г. във Варна се провежда Кръгла маса на тема *Състояние и очаквано развитие на независимия финансов одит*, отново със значимо международно присъствие.

В юбилейната година е снет филм за развитието на професията на дипломираните експерт-счетоводители, който е излъчен по Българската национална телевизия. Членовете на Управителния съвет дават редица интервюта, в които представят успешното развитие на Института за годините на неговото съществуване.

Както и преди *Институтът* поддържа отлични професионални отношения със сродни институции в страната. През септември 2011 г. Валя Йорданова, доц.

д-р Симеон Милев и д-р Антон Свраков провеждат няколкодневни курсове по Международни одиторски стандарти на одиторите от Сметната палата. Не са редки случаите, в които регистрирани одитори водят курсове за повишаване на квалификацията на инспекторите от Националната агенция за приходите. На 9 април 2015 г. Народното събрание избира Емил Евлогиев за член на Сметната палата на Република България.²

През този период се активизират връзките с някои от организациите на бизнеса, макар че като цяло те се развиват доста противоречиво. В това не трябва да се търси някакво ново явление. То е познато още от 30-те години у нас, а вероятно и в други страни. Независимата оценка за финансовото състояние на предприятието, което е тяхно и те сами го ръководят, при това от орган, който няма право да ги санкционира, не е по вкуса на редица собственици.

Както вече беше посочено, през различните ета-

² Изискването единият от членовете да бъде от Института е визирано в чл. 15, ал. 1 от Закона за Сметната палата.

*Дискусия с
участието
на всички
председатели на
Асоциацията
и Института
във Варна*

пи от развитието на професията представители на *Института* участват активно в работата на IFAC, FEE, FIDEF, FCM, IASB. Взема се участие и в различни прояви, организирани от Световната банка, сесиите на ISAR към UNCTAD при ООН в Женева и сродните професионални организации от страните, с които *Институтът* поддържа регулярно професионални отношения. Членове на управителните органи на някои международни организации за определен период от време са Димитър Желязков, Васко Райчев, Бойко Костов, проф. д-р Бисер Славков, д-р Христо Маврудиев, Валя Йорданова и др.

Атестат за активното участие и поддържане на професионални отношения със задграничните партньори е следният забележителен факт. През 2007 г., по време на 62-рия Конгрес на Ордена на експерт-счетоводителите във Франция в гр. Лил, Димитър Желязков е награден с учредения от Ордена почетен медал за персонални заслуги относно развитието на двустранните професионални отношения. Заедно с него са наградени още трима души – Абу Мансур от Ливан, Рашид Фурати от Тунис и Марин Тома от Румъния. Това са първите четирима души, получили учредения от Ордена почетен медал.

Двете страни на почетния медал, връчен на Димитър Желязков

В резултат на доброто развитие на международните връзки и отношения регулярно през периода са организирани курсове за квалификация с чуждестранни лектори от Франция, Великобритания, САЩ и Италия. При това се провеждат не само в столицата София, но и в отделни регионални организации.

За цялото време на своето съществуване *Институтът* е изградил и се ползва с авторитет в международен план. На различни международни конгреси и прояви с доклади и изказвания са участвали редица колеги. Ето някои от тях:

- Доц. д-р Симеон Милев – доклад на Конгреса

на счетоводителите и ревизорите на Сърбия
– 2008 г.

- Димитър Желязков – доклад на Конгреса на Съюза на счетоводителите и ревизорите на Република Сръпска, 2010 г.
- Димитър Желязков – доклад на Конгреса на Ордена на експерт-счетоводителите на Ливан, 2012 г.
- Васко Райчев – доклад на Конференция на ICAEW, 2013 г.
- Бойко Костов – доклад на Конгреса на KIBR, 2013 г.
- Бойко Костов – доклад на Конгреса на SOEL, 2014 г.

Димитър Желязков има две статии, публикувани във френското списание на Ордена на експерт-счетоводителите през януари 2005 г. и в списанието на румънските одитори през декември 2009 г.

Институтът се е утвърдил като авторитетен член на следните професионални международни организации:

- Международната федерация на счетоводителите (IFAC) от 1996 г.
- Федерацията на европейските експерт-счетоводители (ФЕЕ), член-кореспондент от 2002 г. и след обстойна проверка на постигнатото – пълноправен член от 2006 г.³
- Международна федерация на експерт-счетоводителите франкофони (FIDEF) от 2002 г.
- Партньорство за развитие на счетоводството

³ Тази организация на 30-годишнината от своето създаване на 7 декември 2016 г. промени наименованието си на Accountancy Europe.

в страните от Югоизточна Европа (SEEPAD) от 1999 г. до закриването на организацията;

- Федерацията на експерт-счетоводителите от средиземноморските страни (FCM) от 2003 г.

Към вече казаното за развитието на *Института* от създаването му би могло да се добавят и следните факти, проявили се до края на този втори етап:

1. *Институтът* се развива на базата на основните принципи, характерни за професията на регистрираните одитори. Особено внимание се обръща на самоконтрола по отношение на законосъобразността и организацията на функционирането му. Независимо че *Институтът* не попада сред организациите, подлежащи на задължителен финансов одит, от 2004 г. ежегодно до наши дни се извършва доброволен такъв. Всички издавани през този период одиторски доклади са немодифицирани, което означава, че *Институтът* е организирал, отчитал и представял резултатите от дейността си законосъобразно и достоверно.

2. *Институтът* има голям и нарастващ с годините научен потенциал в областта на счетоводството, данъците, финансовия анализ и независимия одит. Една немалка част от неговите членове са доктори на науките, доценти и професори. Това е потенциал, който се използва непрекъснато в областта на развитието на счетоводното и одиторското законодателство, в обучението на студентите, в перманентното повишаване на квалификацията на дипломираните експерт-счетоводители, в концепциите за приемните изпити и в създаването на професионална литература. Проф. д-р Емилия Миланова в продължение на 10 години е член на УС и подуправител на БНБ. Редица от членовете на *Института* са заемали или заемат през периода ръководни постове във висшите икономически училища в страната:

а) В Университета за национално и световно стопанство в София:

- проф. д.ик.н. Михаил Динев, ректор и ръководител на катедра „Финансов контрол“;
- проф. д-р Стоян Стоянов, декан и ръководител на катедра „Счетоводство и анализ“;
- проф. д-р Снежана Башева, декан и ръководител на катедра „Счетоводство и анализ“;
- проф. д-р Бисер Славков, ръководител на катедра „Финансов контрол“;
- доц. д-р Даниела Въткова-Милушева, ръководител на катедра „Финансов контрол“;
- доц. д-р Камелия Савова-Симеонова, зам.-декан

б) В Икономически университет - Варна:

- доц. Николай Градев, зам.-ректор и ръководител на катедра „Счетоводна отчетност“;
- проф. д.ик.н. Калю Донев, дългогодишен ректор и ръководител на катедра „Счетоводна отчетност“;
- проф. д-р Надя Костова, декан на Финансово-счетоводен факултет, впоследствие избрана за зам.-ректор;
- доц. д-р Слави Генов, декан на Финансово-счетоводен факултет, впоследствие и ръководител на катедра „Счетоводно отчетност“.

в) Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов:

- проф. д.ик.н. Димитър Спасов, ръководител на катедра „Счетоводна отчетност“;
- проф. д-р Дамян Дамянов, ръководител на

катедра „Счетоводна отчетност“;

- доц. д-р Силвия Костова, ръководител на катедра „Контрол и анализ на стопанската дейност“.

3. През този период се прави една значима промяна по отношение на подготовката и провеждането на изпитите по счетоводство и по независим финансов одит за придобиване на правоспособността. Организирант се ежегодни курсове за подготовка, които се водят от утвърдени лектори от *Института*. Изпитите от устни се модифицират само в писмена, тестова форма. Една от целите е да се избегнат всякакви съмнения за познатите у нас ходатайства и корупция при полагането на изпитите. Прилага се точкова оценка за правилен отговор на всеки въпрос. Чрез автоматизираната обработка, осъществявана в Университета за национално и световно стопанство, резултатите са готови след около 2 часа. Всички подадени жалби и оплаквания се разглеждат от отделна комисия и се дават напълно безпристрастни тълкувания.

4. От 2009 г. е създаден Учебно-методичен съвет към *Института*. Основната задача на този съвет е да подпомага в учебно-методичен аспект работата на членовете на *Института*, като дава обосновани тълкувания по различни дискуссионни въпроси в областта на счетоводството и одита. Дейността му се ръководи от някой от зам.-председателите на Управителния съвет или от друго избрано от него лице.

5. С нарастването на авторитета и финансовото укрепване *Институтът* обръща внимание и на различни социални аспекти от своята дейност:

а) По предложение на дългогодишния изпълнителен директор Светослава Велинова периодично се актуализират заплатите на административния персонал. Добър показател е, че не съществува текучество

на персонала. Редовно се изплащат коледни и други бонуси за постигнати добри резултати.

б) Съгласно решение на Управителния съвет през 2015 г. е направено дарение на Български червен кръст в размер на 10 000 лв. за подпомагане на пострадалите от наводненията в страната.

в) По идея на проф. д-р Стоян Дурин, почетен председател на ИДЕС, е формиран фонд *Одитор*. Целта е да има възможност при необходимост да бъдат подпомагани както членове на *Института*, така и негови служители. Началото е поставено чрез дарения на рождения ден на проф. д-р Дурин през 2012 г. Средствата по фонда се набират чрез дарения и се управляват от посочени от Управителния съвет трима регистрирани одитори.

Непосредствено след приемането на България в Европейския съюз идва първото предизвикателство за внасяне на законови промени при упражняването на професията. Това е необходимостта от транспонирането на Директива 2006/43/ЕО на Европейския парламент и на Съвета относно законовия одит на годишните финансови отчети и консолидираните отчети. Изискванията на тази Директива са една част от мерките, които са предприети в световен мащаб в отговор на настъпилите фалити на публични дружества, преди всичко в САЩ, в началото на XXI век.⁴ Макар и по-бавно Европейският съюз също възприема тази идея. В цитираната директива е включена глава VIII *Обществен надзор и договорености между държавите членки*. Основната цел е обществеността да има възможност да наблюдава дейността на финансовите одитори и при необходимост да реагира срещу неправилното прилагане на основополагащите принципи на тази независима и саморегулираща се професия.

⁴ Дейността на създадения през 2002 г. Public Company Accounting Oversight Board е насочена към надзор над одита на публичните компании.

Изискванията на европейската директива са транспонирани в националното ни законодателство чрез приетия на 16 юли 2008 г. от Народното събрание Закон за изменение и допълнение на Закона за независимия финансов одит. Тези изменения и допълнения са толкова значими от количествен и от качествен аспект, че отказът от приемането на един изцяло нов закон доведе до известен порок на номерацията на отделните глави и членове в тях. Някои прибързани и необосновани норми станаха причина през лятото на 2010 г. в закона да бъдат внесени нови корекции и промени. Най-значимата промяна, която настъпва в нормативната регламентация на професията в Европейския съюз, е въвеждането на публичен надзор над дейността на регистрираните одитори. В нашата страна това се реализира чрез създаването на Комисия за публичен надзор над регистрираните одитори.

НЕЗАВИСИМИЯТ ФИНАНСОВ ОДИТ В НАШИ ДНИ

В резултат на няколко европейски регламента и директиви от второто десетилетие на XXI век в края на 2016 г. у нас беше приет изцяло нов Закон за независимия финансов одит (закона), който веднага влезе в сила. Предишният Закон за независимия финансов одит, който просъществува почти петнадесет години, беше отменен. Внесените промени произтичаха от изискванията на осъвременените регламенти и директиви, следващи все по-засилващата се бюрокрация в областта на финансовата отчетност и одита в Европейския съюз. Те изцяло са свързани с въвеждането на по-строги мерки, с които да се търси повишаване на качеството на одиторската работа и да се препятства възможността за прегрешения. Това е официалната причина за промените и тя безспорно е напълно основателна предвид разклатеното доверие в корпоративната финансова отчетност и отделните случаи на недобросъвестен одит. Особено когато тези мерки са насочени към предприятията от обществен интерес, чийто кръг всяка една държава може да разширява сама над задължително дефинираните като такива в Европейския съюз. Друг е въпросът как нормативно ще се реализират по-строгите изисквания. При това от значение са традициите и опитът на законотворците във всяка отделна държава.

Съществува и една друга, неофициална причина, която европейската и местната администрация никога не биха признали за водеща. Тя обаче е заложена в самата същност на всяка администрация и се свежда до желанието ѝ да се *презастрахова* и да *прехвърли отговорността*. Ако не дай боже се получат някои неблагоприятия, администрацията да не бъде виновна.¹ Тя е създала правилата и е до тук! Така се стигна до твърде много и усложнени законови изисквания, които дадоха основания да се твърди, че след 2016 г. професията на независимите одитори започна да става *свръх регули-*

рана. Остава въпросът дали това носи някаква особена полза за бизнеса, към когото е насочен независимият финансов одит. Защото от редица примери може да се установи, че ефектът е обратен. В някои случаи той просто носи необосновано самочувствие на контролните и надзорни органи.

В областта на извършването на независимия финансов одит, както и във функционирането на Института на дипломираните експерт-счетоводители, новият закон не предвиждаше никакви по-значими промени. Потвърждаваше се изискването одитът да се подчинява и да се провежда в съответствие с кодификацията на Международната федерация на счетоводителите. Това са познатите и прилагани още от 2003 г. регулации – Международни одиторски стандарти, Професионално-етичен кодекс, Международен стандарт за контрол на качеството и други. Засилени бяха изискванията към одита на предприятията от обществен интерес, което е пряко следствие от европейските регулаторни документи. Наред с това обаче се въведоха и някои изцяло бюрократични изисквания, които едва ли някога биха имали положителен ефект. Освен всичко друго те са свързани с допълнителни разходи и административни затруднения. В подобни случаи известният принцип за съотношение *разходи – полза* е пренебрегнат. А това означава, че разходите по създаването надвишават ползата от получения резултат. Една странна промяна беше въведена със смяната на утвърденото с годините понятие *специализирано одиторско предприятие*. Вместо това беше въведено одиторско дружество, което е с по-слабо семантично значение. От правилното наблягане на специализацията в дейността се стигна до подчертаване на организационната форма, напомнима някаква доброволност. Нещо като *ловно-рибарско* или пък *въздържателно дружество*. Последва смяна на одиторските печати, която съвпадна с годишното счетоводно приключване и времето

на напрегнатия одиторски сезон.

Най-съществени промени бяха внесени в част трета от закона, която е посветена на публичния надзор над регистрираните одитори. При цялото уважение и необходимост от съществуването на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори възниква следният въпрос. Чрез един закон се уреждат първично обществени отношения, които се поддават на трайна уредба. В случая това е независимият финансов одит и отношенията *собственици – одитори – ръководство*. Редно ли е тогава в Закона за независимия финансов одит да бъде включена и частта за организацията на публичния надзор над този вид обществени отношения?

В закона е регламентирана по-пълно дейността на Одитните комитети. Тяхното създаване беше регламентирано за първи път в предишния закон през 2008 г. Функционирането им оттогава поставяше много въпроси, на които нямаше даден ясен отговор. Подобни комитети следва да бъдат създавани във всяко предприятие от обществен интерес. Основната им цел е да бъдат връзка между ръководните органи на предприятието и неговите независими одитори. Под различна форма тази практика е позната много отдавна в развитите европейски страни. На Одитните комитети вече се възлага задължението да се отчитат и пред Комисията. Тя дори следва да им дава предписания за подобряване на тяхната дейност. Ако очакванията са, че подобен орган следва да има необходимата тежест, то неговото съществуване следва да бъде предмет на друга законова материя. Такива могат да бъдат Търговският закон, Законът за публично предлагане ценни книжа и други устройствени нормативни актове. В крайна сметка вторият Закон за независимия финансов одит съдържа в себе си необходимостта от регулация на няколко вида обществени отношения. Доказателство за това е, че около 40% от изложената в него материя се отнася не до одита, а до дейността по неговия надзор!

Всичко това доведе до споделяната в целия Европейски съюз нова представа за одиторската професия. Тя вече не е толкова свободна, колкото прекалено надзиравана и свръх регулирана. Това, разбира се, не е от полза за професията, защото ограничава свободната професионална преценка и творческото прилагане на регулациите. Принудата към формалното отношение не е от полза нито за одита, нито за бизнеса. Намалването на привлекателността на одиторската професия постепенно, но сигурно води до отлив на младите хора, които биха желали истински да ѝ се посветят. За съжаление, това се доказва от редица изследвания, които са правени в различни страни от Европейския съюз. Ние все още изоставаме в тази област.

Впоследствие в закона бяха внесени няколко промени и допълнения. В преобладаващата си част те са свързани с функциите на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори, както и с административно-наказателните разпоредби. Това отново показва, че се засилва натискът за бюрократизиране в една свободна по същество професия. Странна промяна настъпи по отношение на клетвата, която дипломираните експерт-счетоводители полагат при вписването им като такива. Нейният текст вече не се съдържа в закона, а само в Устава на *Института*. Вероятно ще се намери някакво *сериозно* оправдание за това приемане, но то не прави чест на създателите си.

През същия период промени настъпиха и в основната професионална регулация – Международните одиторски стандарти. През 2015 г. Съветът по Международни одиторски стандарти и стандарти за изразяване на сигурност публикува своя окончателен проект за промени и допълнения. Тези промени обхващат основно *секция 700 – 799 Одиторски заключения и изготвяне на доклад*. Като цяло бяха утвърдени за прилагане един напълно нов, а промени бяха внесени в пет одиторски стандарта. От това произтекоха съответства-

щи промени в осем други стандарта. Всички допълнения и промени са обединени от една и съща цел – да служат на обществения интерес, който е насочен към упражняващите професията на независими одитори.

Промените в Международните одиторски стандарти влязоха в сила за одити на финансови отчети за годишни периоди, завършващи на или след 15 декември 2016 г. За нас това означаваше, че тези промени стават задължителни за прилагане при изпълнението на одитите на финансовите отчети, които се отнасят за годината, завършваща към 31 декември 2016 г. и след това. Основните промени са свързани с докладването и издаването на одиторските доклади. Те обаче са насочени преди всичко към публичните дружества и в по-малка степен засягат останалите. За първи път се прави подобна диференциация, което е в резултат на засилването на натиска към професията от страна на обществеността. Някои въпроси са необосновано усложнени, но това до известна степен е защитна реакция. Одиторските доклади бяха променени основно в следните насоки:

а) Настъпи пълна промяна в последователността, по която се излагат отделните параграфи в рамките на двата раздела на един немодифициран одиторски доклад.² Преди промените мнението на одитора се поставяше на последно място като заключение от всичко това, което е извършено и след като се посочи разделянето на отговорностите на ръководството на клиента от тези на одитора. В новия модел мнението на одитора се излага още в началото на доклада, след което се посочва извършеното и се разделят отговорностите. Фактически това са възможните два модела за изразяването на едно мнение – то да бъде представено като резултат, или пък да бъде заявено, а след това обосновано. След като дълги години беше прилаган първият

² Двата раздела са Доклад върху финансовия отчет и съответно Доклад върху други законови и регулаторни изисквания.

подход, стигна се до замяната му. Вероятно замисълът е да се засили въздействието върху читателя още в началото, тъй като следват редица подробности.

б) Внесени бяха някои допълнения в областта на отговорностите, особено тези на одиторите. Изброяването им стигна до значителни подробности, които едва ли ще бъдат разбрани от потребителите. Именно в тези допълнения се вижда стремежът на една защитна реакция към прекалените очаквания от работата на одиторите. Вижда се обаче и бюрократизма, в резултат на който се стигна до твърде дълги и вероятно ненужни обяснения.

в) Засили се значимостта в докладването на възможността на търговското дружество да продължи нормално дейността си в обозримо бъдеще. Преди промените несигурността в приложението на принципа за действащото предприятие се изразяваше в по-общия параграф за обръщане на внимание. В новия модел за това вече е създаден самостоятелен параграф *Съществена несигурност, свързана с предположението за действащо предприятие*. Тази промяна също е насочена в защита на интереса на одитора, който внимателно, но своевременно следва да предупреди потребителите.

г) Включен беше нов параграф, който е наречен *Ключови одиторски въпроси*. Добавянето на този параграф, което не може да се приеме за задължително, се отнася само до одита на публичните дружества. Като цяло неговият замисъл противоречи на смисъла на одиторските доклади. В него следва да се изложат такива значими за разбирането на финансовия отчет проблемни въпроси, които са възникнали, обсъдени са с ръководството и са решени правилно. Приема се, че с това може да се повиши информативната стойност на одиторския доклад и да се стигне по-голяма прозрачност за извършения одит. Това обаче е твърде оспоримо, тъй като същественото в един одиторски доклад е изразеното мнение и възможните отклонения от досто-

верното представяне.

Промените в другите одиторски стандарти бяха следствие на изложените по-горе. В крайна сметка одиторските доклади станаха значително по-дълги, при това обременени с някои текстове, които едва ли биха били полезни на читателите им. Към това следва да се добави, че по отношение на публичните дружества се изисква допълнително докладване на някои обстоятелства, което, освен че прави докладите още по-дълги, води и до ненужни повторения.

През лятото и есента на 2016 г., под ръководството на Валя Йорданова, комисия от регистрирани одитори, членове на *Института*, разработиха писмени Указания за прилагане на новите разширени одиторски доклади и комуникация от страна на одитора. Беше извършена огромна работа, подкрепена с редица примери. Тези указания бяха утвърдени от Управителния съвет на Института и издадени като вътрешен регулаторен акт през ноември 2016 г. Освен това комисията се ангажира с даване на писмени отговори на задавани от членовете на Института въпроси. Така професията имаше възможност своевременно да се подготви и да приложи ефективно настъпилите промени.

През този период един от членовете на *Института* – Димитър Главчев, прави своята успешна политическа кариера.³ Той е избран за един от зам.-председателите на 43-тото Народно събрание. Впоследствие Димитър Главчев става председател на 44-тото Народно събрание в периода от 19 април до 17 ноември 2017 г.

Учебно-методичният съвет към *Института* с ръководител Велин Филипков своевременно отговаряше на поставяните от колегията актуални въпроси. През март

³ Законът за независимия финансов одит и Уставът на Института на дипломираните експерт-счетоводители не поставя пречки за партийно членство и за политическа активност на регистрираните одитори, които са негови членове.

2020 г. бяха издадени препоръки по отношение на докладване на проблемните въпроси, които възникнаха след пандемията с корона-вируса Covid-19. Към края на същата година бяха представени насоки по отношение инвентаризацията в условията на пандемия и действията, които одиторите следва да предприемат в една различна от нормалната среда. Под ръководството на Велин Филипов е създадена работна група, която в сътрудничество с Министерството на финансите активно работи по възможностите за пълна преработка на съществуващите Национални счетоводни стандарти.

Друга насока, в която усилено се работи, е свързана с подкрепата на малките и средните одиторски практики. През декември 2019 г. по предложение на Мария Страшилова, с решение на Управителния съвет на ИДЕС, е създадена Инициативна група. Под ръководството на Милена Рангелова групата си е поставила определени задачи и периодично публикува своите резултати. Те са с изключително практическа насоченост и могат да се ползват от всички заинтересовани членове на *Института*.

От самото си създаване активно работят регионалните организации на *Института*. Те са 12, като от тях 5 са в София, а останалите 7 в градове от страната. Центрове са градовете Бургас, Варна, Велико Търново, Плевен, Пловдив, Русе и Стара Загора. Членството в тях е организирано на регионален принцип. Те сами избират своите ръководни органи, в които се включват председател, секретар и контролор. Организиран се редовни срещи, на които се обсъждат текущите въпроси на професията. Регионалните организации са много активни в създаването на най-добри условия и лектори по отношение на непрекъснатото професионално обучение за своите членове.

През април 2017 г. за председател на *Института* е избран Васко Райчев.

Васко Райчев е избран, след като общо трима кандидати са представили своите виждания за бъдещото развитие на *Института*, ако те го оглавят. По този начин гилдията има възможност да оцени кандидатите освен по личностните им качества и доказан авторитет, но и по подготовката им да заемат този най-отговорен пост. Васко Райчев има изключително богат управленски опит като заместник-председател и член на Управителния съвет през различни години още от създаването на Асоциацията, а след това и на Института на дипломираните експерт-счетоводители. Васко Райчев е присъствал и се е изказвал на редица представителни световни форуми на професията. През годините е бил член на някои престижни професионални международни организации. Заедно с отделни членове на Управителния съвет той присъства на много срещи с държавни институции и представителни организации на бизнеса. От една страна, *Институтът* подкрепя всички разумни законодателни мерки в областта на финансовото управление, а от друга – отстоява позициите си за по-широк кръг от предприятия, подлежащи на задължителен законов одит.

**Васко
Райчев**

По инициатива на председателя на *Института* са проведени срещи с отделните негови регионални организации, на които присъстват и други членове от Управителния съвет. На тези срещи членовете на регионалните организации повдигат въпроси, които касаят както тяхната работа, така и проблемите, стоящи пред *Института* като цяло. В отговор на това Управителния съвет обсъжда и взема отношение по съответните искания, след което председателят своевременно ги комуникира с колегията.

Много активно работи Учебно-методичният съвет, който през този период разработва изключително компетентни становища по редица важни промени и допълнения в счетоводното, данъчното и одиторското законодателство в страната. Те са адресирани до посто-

яните комисии в Народното събрание, до отделни министерства и други органи на изпълнителната власт. В тях винаги се устояват принципни професионални позиции, лишени от конюнктурните интереси на отделни групи в обществото. За съжаление, те не винаги са приемани от страна на управляващите. Затвърждава се убеждението, създавано с годините, че в нашата страна властта вярва повече в собствената си непогрешимост, отколкото в независимата професионална оценка на специалистите. Независимият финансов одит е само една от тези области.

След продължителна работа и поредица от широки обсъждания на 30 май 2019 г. Общото събрание на *Института* приема неговия нов устав. Наред с другите допълнения е приета промяна в мандатността на председателя и на ръководните органи. От предишните три тя се увеличава на четири години. Тази общоприета продължителност дава по-добри възможности за изпълнение на мандатната програма. Продължава наложилата се традиция Общите събрания да се провеждат присъствено, но изборите да бъдат изцяло чрез електронно гласуване. В това отношение *Институтът* е добър пример при споровете между политиците редно ли е да се доверят на подобен начин на гласуване.

**През 2018 г.
между ректора
на УНСС в София
проф. д.ик.н.
Стати Статев
и председателя
на ИДЕС
Васко Райчев
е подписан
договор за
сътрудничество**

Институтът подписва меморандуми за сътрудничество както с местни, така и с международни професионални организации и други институции. Традиционно добри и полезни контакти се поддържат с висшите икономически училища в страната. През всички години на съществуването си професията сериозно е подкрепена от научните

публикации на свои членове, които са университетски преподаватели. През септември 2018 г. между ректора на Университета за национално и световно стопанство в София проф. д.ик.н. Стати Статев и председателя на *Института* на дипломираните експерт-счетоводители Васко Райчев е подписан договор за сътрудничество.

**Бойко
Стойчев
Костов**

На проведеното на 13 януари 2020 г. Общо събрание е приета Стратегия за развитието на ИДЕС през периода до 2028 г. Намерено е и подходящо мото *Да преоткрием професията*. Голямата цел е да се отговори по най-ефективния начин на все по-нарастващите изисквания към регистрираните одитори от страна на бизнеса и на новите технологии в неговото управление.

През юли 2020 г. за председател на *Института* е избран Бойко Костов.

Това е първият случай, в който един и същ кандидат е избран за председател, след като е приключил предишните си два мандата като такъв и от тогава са изминали три години. Новите управителни органи започват да функционират в условията на пандемията от корона-вируса и необходимостта от преустройство на традиционния начин на организационна работа. През цялата 2020 г. се провеждат семинари за повишаване на квалификация онлайн, чрез електронни платформи. Това по никакъв начин не пречи на регистрираните одитори активно да участват.

На 15 юни 2020 г. на тържествена церемония в Икономически университет – Варна е открит кът на *Института* на дипломираните експерт-счетоводители. Проектът е дарение от *Института*, като стратегически партньор на университета, и е реализиран в рамките на сътрудничеството между двете организации. Изключителен принос за реализирането на този досег на студентите с професията имат председателят на Варненската регионална организация Мариан

Ректорът на Икономически университет – Варна и представителите на Института на празничната церемония

На 2 октомври 2020 г. в гр. Варна е проведена конференция на тема Развитие на счетоводното законодателство в България. Тя е организирана съвместно от регионалната организация на Института във Варна и Икономически университет – Варна. На нея, освен членове на Института, със свои доклади участват известни университетски преподаватели по стопанска история и по търговско право. Сред официалните гости на конференцията са ръководствата на Сметната Палата и на Комисията за публичен надзор над регистрираните одитори.

Настъпилата 2021 г. е очаквана като година на трите юбилейни дати и годишнини. Делничната работа на регистрираните одитори и дипломираните експерт-счетоводители обаче продължава както и преди. Те са изправени пред нови предизвикателства, на които следва да намерят достоен отговор. Нека сега за малко да се откъснем от съвременността и да се опитаме да хвърлим един смел поглед в бъдещето на нашата професия. Такова ли наистина ще бъде то?

Николов и зам.-ректорът проф. д-р Надя Костова, член на същата организация. Ректорът на университета проф. д-р Евгени Станимиров изказва изключителната си благодарност за добрите партньорски отношения с Института.